

ROGINER OSZKÁR

A név mint tükör, szimbólum és eszmei konstans

SZARVAS MELINDA: TÜKÖRTEREM FLAMINGÓKNAK – IRODALOMTÖRTÉNETI TANULMÁNYOK A MAGYAR VAJDASÁGI IRODALOMRÓL

Fiatal Írók Szövetsége
Budapest, 2018
260 oldal, 2500 Ft

”

A név meghatároz, a név előír, a név előfeltételeket, sőt előítéleteket hoz létre, és még Barthes szerzőjének halála után fél évszázaddal is elvárasi horizontot konstruál meg. Szarvas Melinda tanulmánykötetét olvasva ez a horizont fel-, majd leépül. Átalakul, átíródik, átfogalmazódik. Körvonalai de-, majd rekonstruálódnak. Szabályai pedig érvényesülnek, eltolódnak, elmozdulnak és helyenként felszámolódnak. Nem magyarországiaként pedig egy olyan magyarországi szerző magyarországi kiadású kötetét olvasva, aki nem magyarországi irodalommal foglalkozik, mindezt egy magyarországi folyóirat számára – magam is egy olyan tükörtelemben lépek, amelybe nemcsak Szarvas Melinda kötete, hanem azzal együtt az általa vizsgált szerzők, a tudáshalmaz és irodalomtörténeti hagyomány, szöveggel együtt pedig az ő szövege által vizsgált szövegek is egy többszörösen megsokszorozódó viszonyhálózatba helyeződnek.

Szarvas Melinda tanulmánykötete próbafuratokot végez az egy évszázada Jugoszláviában, Szerbiában, Vajdaságban íródó magyar irodalmi kánonon. Alapos filológiai és elméleti felkészültséggel veszi górcső alá a fogalmakat, újragondolja őket, miközben az olvasót is újragondolásra ösztönzi. Az irodalomtörténeti áttekintések mellett így megkísérli összetevőire bontani azt a közel egy évszázada használatban levő, vitatott, támogatott, megkérdőjelezett eszmei keretet is, amely a kánonnak nevet és körvonalakat adott, de amely manapság a társadalomtörténeti valóságok megváltozásával egyfajta folytatólagos válságát is éli. A kötet külön érdeme ilyen értelemben az, hogy kiemelve az irodalomtörténeti folytonosságból, elemeire bontja, majd megfordítja a *jugoszláviai vagy vajdasági magyar irodalom* jelzős szerkezetét, és *magyar vajdasági irodalom* néven helyezi használatba. Ez-

zel pedig rátapint arra a posztjugoszláv térben másutt is felmerülő kérdésvetetésre, amely szerint a (poszt)jugoszláv és ezzel együtt a vajdasági együttélés csupán egymás mellett élés-sé alakult-e, következésképpen meghaladottá és anakronizmussá vált-e az a közvetítő kultúra, amely évtizedeken át meghatározta.

Szarvas Melinda így elsősorban arra tesz kísérletet, hogy a huszadik század során többszörösen is megváltozott társadalmi és politikai valóságok ellenére fennmaradó állandósult elnevezést új jelentéstartalmakkal dúsítsa, és az általa vizsgált regionális irodalmi korpusznak is új analitikai keretet adjon. A név által mozgásba hozott jelölők megkérdőjelezésével pedig magának a kánonnak az utóbbi negyed század alatt bekövetkezett módosulásaira, erőzítőjára, hangsúlyainak áthelyeződésére keresi a választ. Maga a szerző a könyv egészét tekintve következetesen használja a magyar vajdasági irodalom kifejezést. Abban viszont már nem lehetünk biztosak, hogy a névmódosítás az elkövetkező években széleskörűen elterjed-e, hiszen ez majd az akadémiai mezőben lezajló recepción és az évtizedek óta használatban levő szakzsargon rugalmasságán is múlik. Mindazonáltal figyelemre méltó, érdekes kezdeményezésként tarthatjuk számón.

A tanulmánykötet első része a két világháború közötti időszakot vizsgálja a fenti szempontok alapján. Elsősorban azt problematizálja, hogy miként keletkezett a név, kitér a sajtóban zajló irodalmi viták fontosabb érveire, továbbá megpróbál ráközelíteni arra az időpontra, amely töréspontként döntően befolyásolni tudta a név keletkezéstörténetét. A könyv következő két módszertani egysége vajdasági szerzők műveit veti össze magyarországi köttekkel. Nem mellékes, hogy ezeknél az elemzéseknél külön figyelmet fordít a recepciótörténetekre, amelyek egymásra vetítésével érdekes, valamint irodalomtörténeti szempontból is jelentős eltérések és egyezések mutatkoznak meg. Ilyen komparatív módszerrel közelíti meg Gion Nándor *Testvérem, Joáb* és Móricz Zsigmond *Rokonok* című regényét, Balázs Attila *Cuniculus* és Esterházy Péter *Termelési-regény* című műveit, valamint Kazinczy Ferenc és Szenteleky Kornél irodalompolitikai erőfeszítéseit. Ennek tükörképeként következik az utolsó egység, amely Kosztolányi Dezső kapcsolódási pontjait vizsgálja Danilo Kiš, Lovas Ildikó, Börcsök Erzsébet, Tolnai Ottó, Csáth Géza és mások életművében. Az összesen tizenöt tanulmányt elsősorban az jellemzi, hogy a kizárólag műre összpontosító, szövegközpontú gyakorlattal ellentétben Szarvas Melinda általában irodalmon kívüli szempontokat is beemel az elemzésbe. A tisztán poétikai vagy narratológiai aspektusok mellett így a recepció tárgyalása során fontos szempontként kezel olyan adatokat, mint a szerző Magyarországra vagy onnan való elköltözése, az élet egyéb fordulópontjai, a mű keletkezéstörténete és elsődleges recepciója, emellett kiemeli az életmű egésze tekintetében azon életrajzi mozzanatok, amelyek kétségkívül kihatottak a művek utóéletére. Itt például fontos megjegyezni azt, hogy fenntartással és kellő távolsággal kezeli az irodalomtörténet-írás, és az irodalomtudománnyal foglalkozók korszakba ágyazott, ideológiai determináltságát. Kritikai távlatba tudja helyezni ilyen értelemben a két világháború között íródott irodalomtudományi közleményeket és cikkeket, valamint a jugoszláv szocializmus ideje alatt íródott irodalomtörténeti áttekintéseket is. Emellett kiismeri magát a jugoszláv médiatáj magyar hírlapirodalmában, láthatóan jártas a Vajdaságban publikált szakirodalomban, és ilyen értelemben el tudja kerülni azokat a közhelyeket is, amelyek csapdájába a magyarországi magyar kutatók sok esetben beleesnek akkor, amikor a kisebbségi magyar kultúrprodukción vizsgálják.

A szerzőt láthatón inspirálja a Vajdaságban keletkező magyar szépirodalom, és nemcsak naiv érdeklődéssel, kuriózumként kezelve közelíti azt meg, hanem alapos tudással fordul felé. Továbbá, annak ellenére, hogy érezhetően magyarországi közönségnek ír, hiszen több olyan dologgal is részletekbe menően foglalkozik, amelyekkel a vajdasági magyar irodalomtudomány (a redundancia miatt) csak érintőlegesen szokott, a regionális irodalmi megnyilatkozásokat nem a huszadik század során szinte beidegződött, többségi, magyarországi pozícióból vizsgálja, a magyar irodalom egyfajta leágazásaként, hanem teljes érvényű, külön rendszerként, amely viszont kölcsönhatásban van a magyarországi és más rendszerekkel is. Ezzel kapcsolatban pedig *Az elnevezés kötelező* című tanulmányban meg is jegyzi: „A fontos az, hogy a vajdasági irodalmi produktumok esetében ez a kétoldalú recepció kialakuljon, se ne csak a magyarországi, vagy csak a vajdasági értelmezés érvényesüljön.” Ez a szemlélet a kötet teljességén átvonul, és ilyen értelemben egy olyan komparatív alapot ad, amely remélhetőleg a további kötetekben is megőrződik, továbbfejlődik és hasonló eredményeket produkál.

KORAKRIT ARUNANONDCHAI: NO HISTORY IN A ROOM FILLED WITH PEOPLE WITH FUNNY NAMES 5